Az ember tragédiája a világirodalomban. A Madách-mű fordításai és fordítói 1862-től napjainkig

2023/09/28 - 2023/10/31

Madách Imre születésének 200. évfordulója tiszteletére jubileumi kiállítás nyílt az Országos Idegennyelvű Könyvtárban. A **2023. október 31-ig** látogatóható tárlat *Az ember tragédiája* idegen nyelven megjelent kiadásainak 161 éves történetét néhány különleges kötet bemutatásával idézi föl.

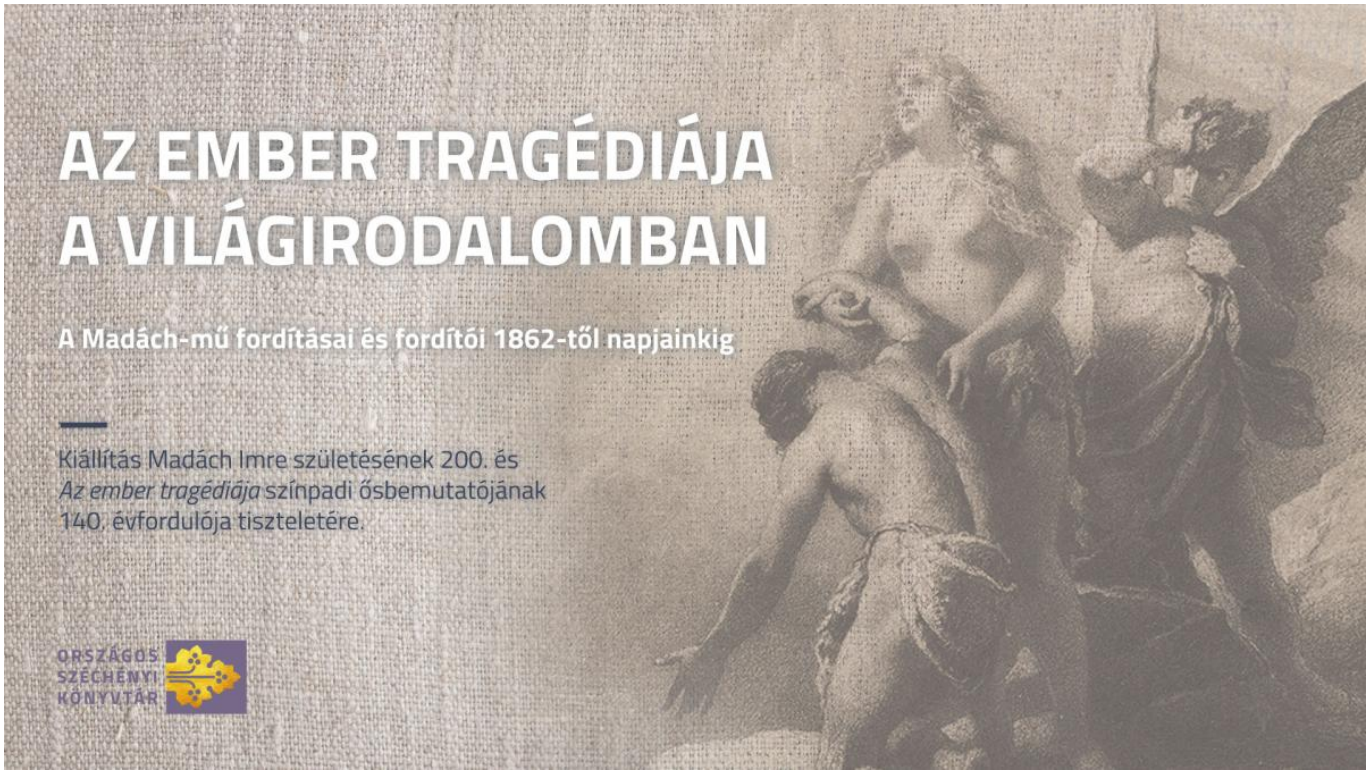

[1]

A Madách Imre születésének 200. évfordulója tiszteletére nyílt kiállítás *Az ember tragédiája* idegen nyelven megjelent kiadásainak 161 éves történetét néhány különleges kötet bemutatásával idézi föl.

Az időszaki kiállítás **2023. szeptember 28-tól október 31-ig** tekinthető meg.

[2]*Helyszín:* Országos Idegennyelvű Könyvtár **[3]**
(1056 Budapest, Molnár u. 11.).

Nyitvatartás:
Hétfő–kedd: 10.00–17.00
Szerda: 10.00–20.00
Csütörtök: ZÁRVA
Péntek: 10.00–20.00

Madách Imre fő műve a romantika irodalmi csúcsműfaját, a drámai költeményt képviseli nemzeti kultúránkban. Az irodalom mindhárom műnemének poétikai és hatáseszközeit alkalmazó, az európai felvilágosodás örököseként megjelenő romantika filozófiájának, lételméletének és tudományosságának esszenciáját emberiségkölteménybe fogalmazó alkotás első olvasói (köztük a Magyar Tudós Társaság titkári székében működő Arany János) felismerték a mű nagyságát és jelentőségét, s erősen szorgalmazták a magyar nyelven született *Tragédia* külföldi megismertetését. A Kisfaludy Társaság ajándék köteteként 1862 januárjában napvilágot látott első kiadás [4] után néhány nappal Madách verssorai már meg is jelentek németül. S ezzel a mű elindult a világirodalom felé vezető úton.

[5]

A *Tragédia* első fordítója A[dolf] D[ux] volt, aki a Pester Lloyd 1862. január 26-ai és következő számaiban közölt részleteket Madách művéből. Hamar elkészült az első teljes német nyelvű kiadás is. Alexander Dietze fordítása, amelyen 1863-tól dolgozott, 1865-ben jelent meg először.

Az 1860-as években a közép-európai művelődés a 18. századtól kialakított német mintákat követte a művészetek és az intézményrendszer tekintetében, s miközben a saját identitást a német hegemóniával szemben is megjelenítő nemzeti romantikák művei születtek, a szélesebb körű megismertetésükhöz továbbra is szükség volt a német nyelv közvetítésére Európában és a világban.

Die
Tragödie des Menschen
Dramatische Dichtung
von
Emerich Madách.

[6]

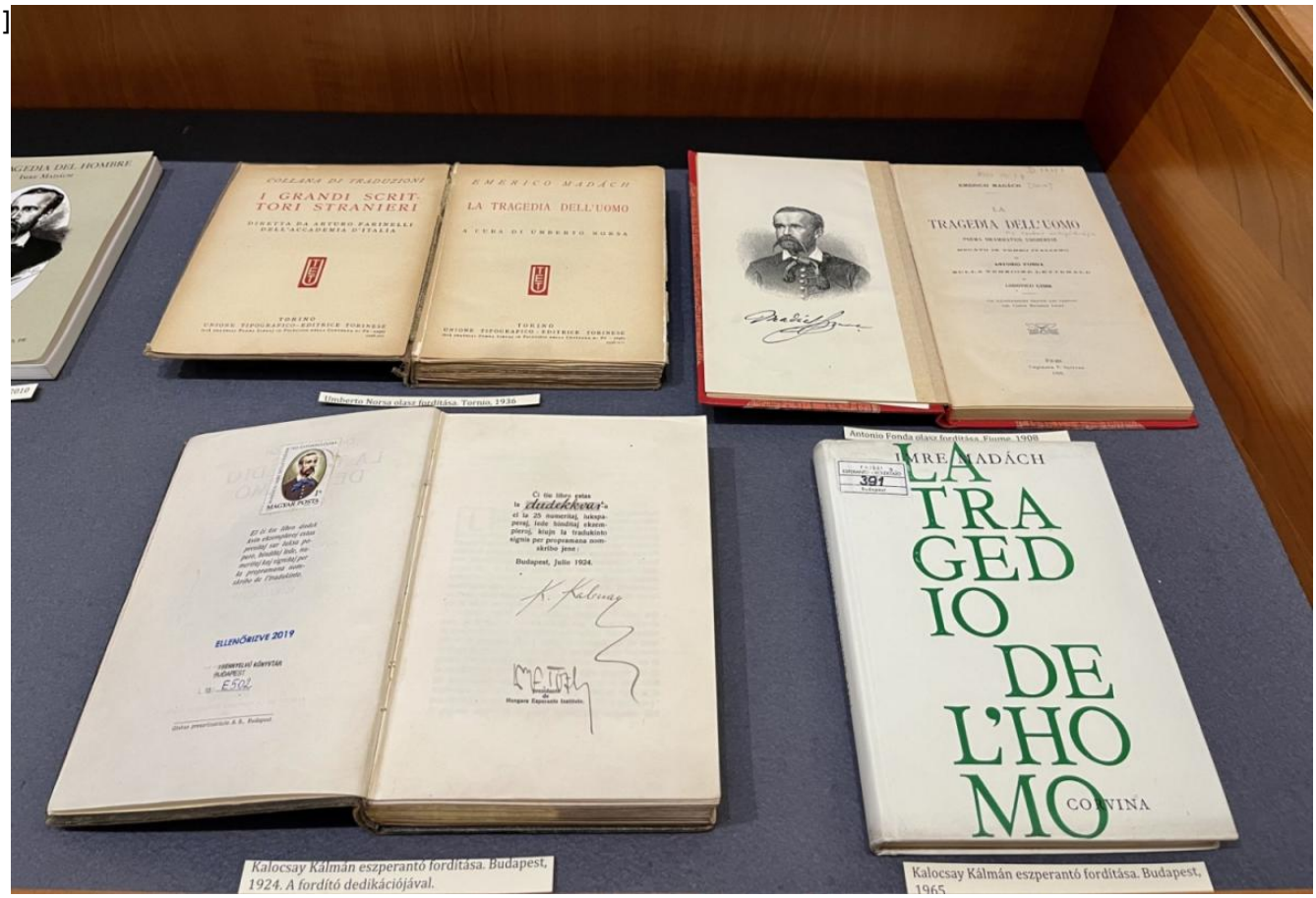
I GRANDI SCRITTORI STRANIERI
EMERICO MADÁCH
LA TRAGEDIA DELL'UOMO
Umberto Nora olasz fordítása. Torino, 1936
TRAGEDIA DELL'UOMO
Antonio Fonda olasz fordítása. Fiume, 1908
IMRE MADÁCH
LA TRAGEDIO DE L'HOMO
COMVINA
Kalocsay Kálmán eszperantó fordítása. Budapest, 1924. A fordító dedikációjával.
Kalocsay Kálmán eszperantó fordítása. Budapest, 1965

[7]

Amikor azután 1883 őszén színre vitték a drámai költeményt (legalábbis szövegének a 65 százalékát), megélénkült a külföldi érdeklődés a Madách-mű és annak színpadi változata iránt.

A világirodalom legjelesebb magyar nemzeti költőnket, Petőfi Sándort és a romantikus emberiségköltemény szerzőjét, Madáchot fogadta be. A legtöbb idegen nyelven az ő műveik olvashatók, s hatottak más irodalmakra, alkotókra a magyar nyelvi határokon kívül. Irodalmunkat, európai kultúránkat, nemzeti jegyeinket, értékeinket Petőfi és Madách közvetítésében ismeri a világ. Soha rosszabb „követeket”!

Az irodalomtörténet-írásban elterjedt adat szerint a *Tragédia* „mintegy 40” nyelven olvasható – legalább részleteiben. A fordítók némelyike konzseniális átültetések alkotója. A külföldi közönség azonban nemcsak irodalmi szövegként találkozhat a *Tragédiával*, hanem színpadon, rádiójáték formájában is, és nem csak nálunk születtek parafrázisok, továbbírások, akár posztmodern áthallások, s más művészeti ágakban illusztrációk, adaptációk a műhöz kapcsolódva.

Az ember tragédiája teljes szövegének vagy részleteinek fordítása a következő nyelveken olvasható: angol, arab, azerbajdzsáni, bolgár, cseh, dán, eszperantó, észt, finn, flamand, francia, galego, georgiai (grúz), héber, hindi, horvát, indonéz, (izlandi), japán, jiddis, kasztíliai, katalán, (kínai), latin, lengyel, lovari cigány, máltai, (macedón), (mongol), német, norvég, (ógörög), olasz, orosz, örmény, portugál, pular, (rétoromán), román, ruszin, spanyol, svéd, szerb, szlovák, szlovén, török, ukrán, (vietnámi) (azaz 41/48 nyelven). 25 olyan nyelv van, melyen több fordítás is készült az első átültetéseket követően, és azok számos kiadást értek meg, a *Tragédia* fordításainak száma tehát 110-nél is több. A színházi és rádiós bemutatók száma (15 nyelven) megközelíti a 70-et.

A legnagyobb érdeklődés a német nyelvterületen, Szlovákiában, Észtországban, valamint az olasz és az angol nyelvű fordítók és olvasók körében kíséri *Az ember tragédiáját*. A hat szlovák nyelvű *Tragédia* közül a legutóbbi 2020-ban jelent meg Jitka Rožňová fordításában. Nem véletlen, hogy a Madáchok történelmi birtokán figyelmet kelt a „sztregovai remete” műve. Madách Imre és a család kapcsolata a szlovákokkal és a szlovák nyelvvel organikus volt.

Az észt közönség számára Jaan Kross 1970-ben kiadott, majd 1971-ben Tartuban színre is vitt Tragédia-fordítása a nemzeti öntudat ébresztője volt. Az észt színházi bemutató pedig (a magyarországi vendégjáték alkalmával) felszabadította a hazai rendezőket is a műre 1883 óta rámerevedett koncepció (a történeti képeskönyv bemutatásának kényszere) alól.

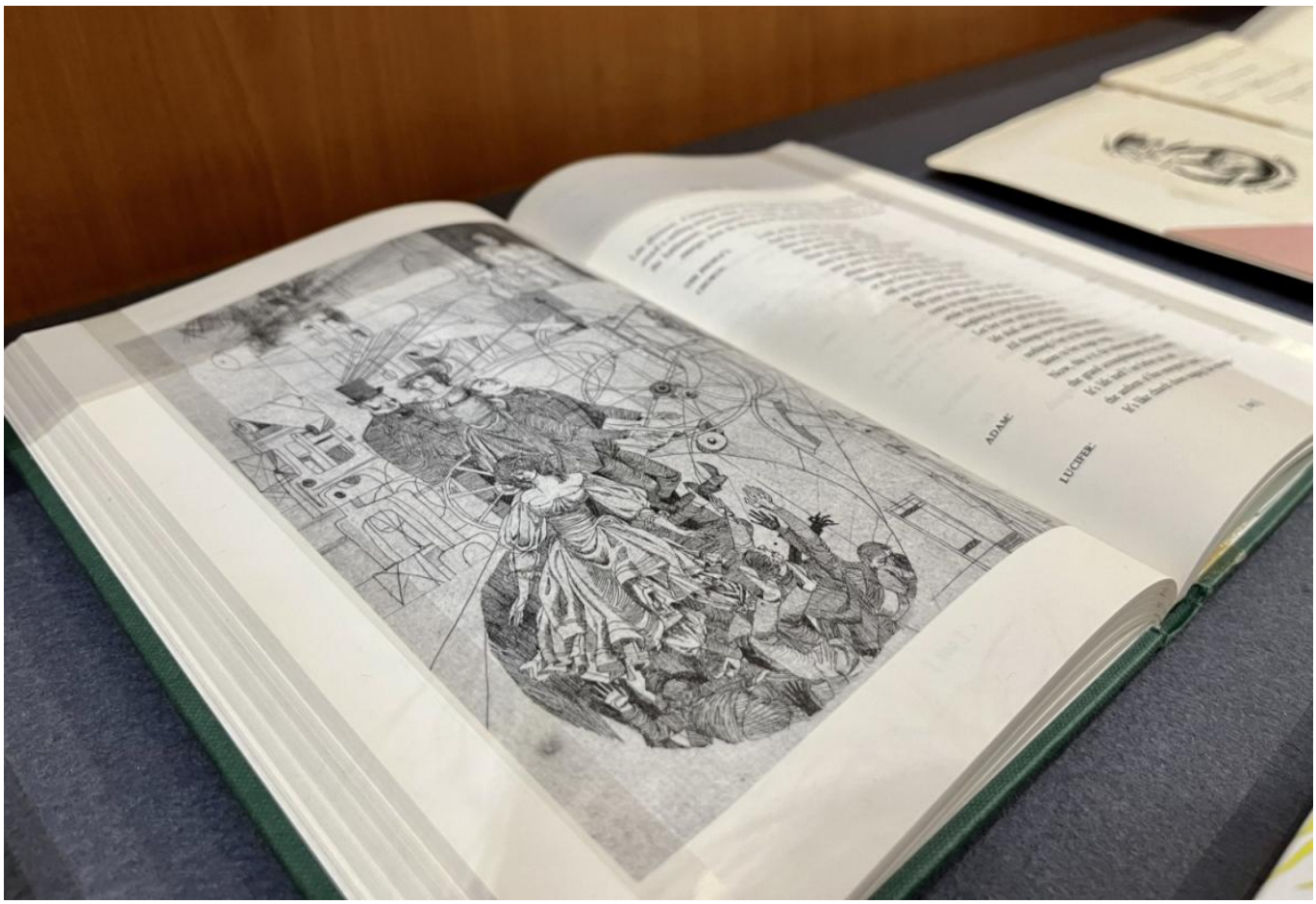
ADAM
LUCIFER

[8]

Imre Madách
Menneskets tragedie
Fra ungarsk ved Albert Lange Fliflet
SKUESPILL
ASCHEHOUG
Albert Lange Fliflet norvég fordítása. Oslo, 1979.
Imre Madách
The Tragedy of Man
CORVINA
George Szirtes angol fordítása. Budapest, 2018. (7. kiadás) Zichy Mihály illusztrációjával.
Iain MacLeod fordítása. Edinburgh, 1993. Londoni szín, Kass János illusztrációjával.
IMRE MADÁCH
MÄNNISKANS TRAGEDI
DRAMATISKT DIKTVERK I 15 SCENER
Olof Lundgren svéd fordítása. Stockholm, 1936
IMRE MADACH
THE TRAGEDY
MARCELL JANKOVICS
Charles Percy Sanger fordítása. Budapest, 2012. Jankovics Marcell illusztrációival.

[9]

IMRE MADÁCH
TRAGEDIA CZŁOWIEKA
Wrocław 2014.

[10]

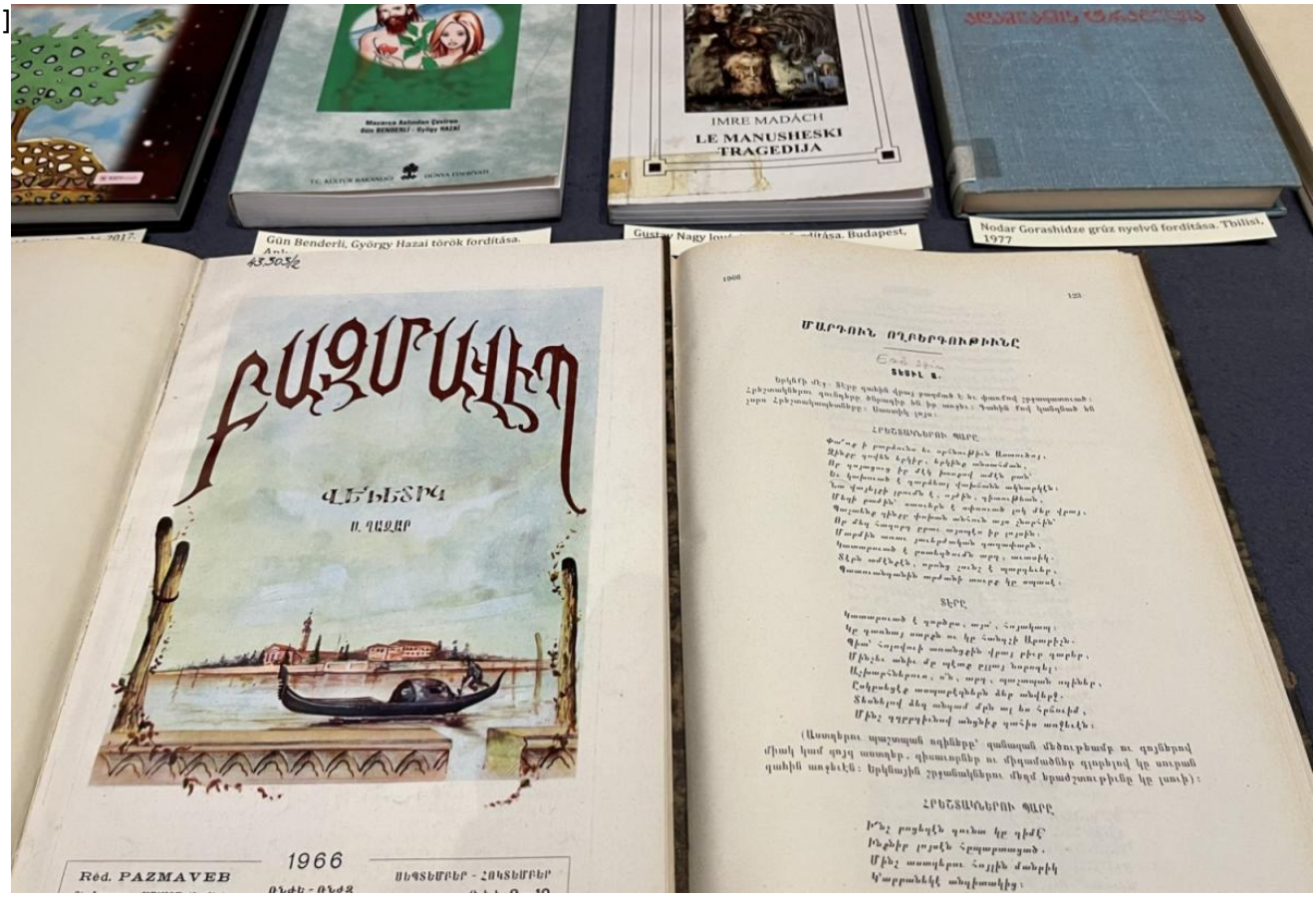
IMRE MADÁCH
LE MANUSHESKI
TRAGEDIJA
Nodar Gorashidze grúz nyelvű fordítása. Tbilisi, 1977
Gün Benderli, György Hazai török fordítása.
1966

[11]

Hogy *Az ember tragédiája* bekerült a világirodalomba, s hogy ezzel nemcsak a magyar kultúrában, hanem világszerte újabb és újabb értelmezések lehetősége nyílik meg, hogy a szöveg nem maradt a múltban, a romantika stílusbörtönében – elsősorban az elkötelezett, kiváló fordítóknak köszönhető. Köszönet a fordítóknak irodalmunk tolmácsolásáért, eljuttatásáért téren és időn át, *Az ember tragédiája* első megjelenésétől egészen napjainkig!

A magyar olvasók számára Madách nyelve és drámai jambusba szorított verse az időbeli távolság növekedtével egyre nehezebben befogadható – nem véletlen, hogy felmerült a magyarra „fordítás” ötlete is (Nádasdy Ádám szövegváltozata éppen a napokban került ki a nyomdából). Az érdeklődő külföldi közönség azonban rendre új, modern nyelven olvasható és megszólaló *Tragédiával* találkozhat.

A kiállítás megnyitásakor, 2023. szeptember 28-án tudományos tanácskozásnak is otthont adott az Országos Idegennyelvű Könyvtár, ahol a miniszteri és főigazgatói köszöntés után a műfordítás tényei és kulisszatitkai mellett a *Tragédiához* kapcsolódó képzőművészeti, színházi alkotásokról is szóltak az előadók, Jitka Rožňová, Fehér Bence, George Szirtes, illetve Sidó Anna és Sardar Tagirovsky, valamint a kiállítás egyik kurátora és az ünnepi rendezvény egyik szervezője, Sirató Ildikó.

Kurátorok: Dr. Sirató Ildikó (OSZK), Horváth István, Pancsosz Alexandra (OIK)
Grafikus: László Zoltán

Kapcsolódó tartalmaink:

Madách-kiállítás és jubileumi konferencia [12]
Madách-jubileum az Országos Idegennyelvű Könyvtárban [13]

140 éves Az ember tragédiája – 1. rész. [14] 2. rész. [15]3. rész. [16] 4. rész. [17] 5. rész. [18] 6. rész [19], 7. rész [20]
2023/10/12 - 15:17

Source URL: https://oszk.hu/en/node/6291

Links:
[1] https://oszk.hu/sites/default/files/Madach-jubileum-konferencia-kiallitasmegnyito_OIK_230928_nyito.jpg
[2] https://oszk.hu/sites/default/files/Madach-jubileum-konferencia-kiallitasmegnyito_OIK_230928_11.jpg
[3] https://oik.hu/web/guest;jsessionid=6AFC213C025063CFCA619EC006017390
[4] https://nektar.oszk.hu/hu/manifestation/3218090
[5] https://oszk.hu/sites/default/files/Madach-jubileum-konferencia-kiallitasmegnyito_OIK_230928_13.jpg
[6] https://oszk.hu/sites/default/files/OIK-Madach-kiallitas_230929-1031_2.jpg
[7] https://oszk.hu/sites/default/files/OIK-Madach-kiallitas_230929-1031_7.jpg
[8] https://oszk.hu/sites/default/files/OIK-Madach-kiallitas_230929-1031_4.jpg
[9] https://oszk.hu/sites/default/files/OIK-Madach-kiallitas_230929-1031_3.jpg
[10] https://oszk.hu/sites/default/files/OIK-Madach-kiallitas_230929-1031_6_.jpg
[11] https://oszk.hu/sites/default/files/OIK-Madach-kiallitas_230929-1031_1_0.jpg
[12] https://oszk.hu/rendezvenyek/madach-kiallitas-es-jubileumi-konferencia
[13] https://oszk.hu/hirek/madach-jubileum-az-orszagos-idegennyelvu-konyvtarban
[14] https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2023/09/10/140_eves_az_ember_tragediaja_1_resz
[15] https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2023/09/05/140_eves_az_ember_tragediaja_2_resz
[16] https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2023/09/05/140_eves_az_ember_tragediaja_3_resz
[17] https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2023/09/10/140_eves_az_ember_tragediaja_4_resz

[18] https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2023/09/12/140_eves_az_ember_tragediaja_5_resz
[19] https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2023/09/14/140_eves_az_ember_tragediaja_6_resz
[20] https://nemzetikonyvtar.blog.hu/2023/09/26/140_eves_az_ember_tragediaja_7_resz
[21] https://oszk.hu/en/category/foszotar-es-pozicionalo/kiallitas-archivum-2016